

בס"ד

אמרי עזר

ענין חג השבועות וספירת העומר

מאת

אליעזר בלוי

ערב חג השבועות תשע"ט

מהדורא קמא י"ל ערב חג שבועות תשע"ז לעי"נ א"מ הר"ר יוסף יצחק ז"ל בהר"ר יחיאל ז"ל
נולד חג השבועות תרפ"ג גלב"ע ט"ז סיון תשע"ו

לעי"נ א"מ מרת ליבא אהובה ע"ה ב"ר אליעזר הלוי ז"ל גלב"ע י"ז כסלו תשע"ח

לעי"נ מו"ח הר"ר יצחק זאב בהר"ר אלחנן אלימלך ז"ל גלב"ע יו"כ שנה זו

לעי"נ דודי ר' משה בן בהר"ר יחיאל ז"ל גלב"ע שנה זו

כתובת המחבר: רח' הרב דסלר 28 בני ברק טל. 052-7650992

תוכן הענינים

א. ביאור מדוע הספירה מהבאת העומר לקרבן הביכורים היא חיוב על כאו"א בכ"מ ולא רק על הבי"ד או הכהנים ע"פ מש"כ החינוך בשורש הספירה. [ואף דסבר ספירה בזה"ז מדרבנן]. ביאור מדוע הספירה בזה"ז דליכא קרבנות היא מדאורייתא להרמב"ם וכמה ראשונים. וביאור היאך שבועות בזה"ז ביום ה' מדאורייתא לרוב הראשונים שהספירה מדרבנן. הכונה בספירה לכו"ע גם מיצי"מ למ"ת.

ב. מדוע שורש הספירה מיצי"מ למ"ת נסתרת היא לגמרי בתורה. כמו"כ מדוע חג השבועות שהוא חג מתן תורתנו כדאיתא בחז"ל נסתר הוא לגמרי בתורה. וכן מדוע הרבתי התורה במצוות ובזכר ליצי"מ ולא הרבתי בזכר למעמד הר סיני ומ"ת שהם גם יסוד האמונה ויותר מיצי"מ.

ג. יש להתבונן במעמד הר סיני דמצד אחד כפה עליהם הר כגיגית ומכאן מודעא רבה לאורייתא שפטורין הם מן הדין, ומאיך בשעה שאמרו נו"נ היגיעו למדרגת אדה"ר קודם החטא דפסק מהם יצה"ר וקללתו. ואם קיבלו מאונס עד שפטורין מן הדין איך היגיעו עי"ז למדרגה העליונה. ולמ"ד דאמרו נו"נ בחמישי כפה עליהם הר כגיגית בשישי כדי שלא יחזרו בהם מפחד האש הגדולה (תוס') או שלא רצו לקבל תושבע"פ (תנחומא), ואם פסק כל יצה"ר שבהם למה יחזרו בהם ולא יקבלו עבודת ד' בשמחה. גם איך נפלו דור דעה מרום מדרגתם לחטא העגל והמרגלים עד שנתחייבו כליה ומתו כולם במדבר. גם למה נענשו אם הכל בכפיה ופטורין מן הדין.

ד. הא דנענשו בני"י במצרים קודם מ"ת שהמית ד' את רובם במכת חושך, דהפרו הברית שכרת ד' עם אברהם וזרעו על המילה שעונשה כרת. אמנם בני"י היוצאים ממצרים האמינו בד' וראתה שפחה וכו', גם השתוקקו וספרו למ"ת (מ"א), וכשפנה אליהם הקב"ה בב' סיון לאחר שפנה לאומות העולם, ויענו כל העם יחדו כל אשר דיבר ד' נעשה. אעפ"כ ברגע האמת היה צריך לכפות עליהם הר כגיגית שלא יחזרו בהם למרות רצונם העז ומדרגתם הגבוהה, כדחזינן שנפלו לאלתר בחטא העגל, וכמו שאדה"ר נפל בחטאו לאלתר, דגם קודם החטא היה לו בחירה ויצר מעודן. ועדיין צריך להבין איך נפלו דור דעה מרום מדרגתם לשפל המדרגה, הלא אפילו אנשים במדרגות רגילות לא נופלים לע"ז ומרידה בד'. ונראה עפ"י מש"כ רמח"ל בדרך עץ חיים. (שלוש דעות מתי אמרו בני"י נו"נ: בחמישי, מכילתא ורש"י ותוס'. בששי קודם מ"ת, מכילתא דרשב"י וריב"י במכילתא (דר"י). בשביעי, רמב"ן שמות כד א.)

ה. ביאור למה הרבתי תורה בזכר ליצי"מ ולא הרבתי בזכר למעמד הר סיני ומ"ת. ולכן אפ"י את חג מתן תורה שנתנה לנו כדאיתא בחז"ל, לא אמרה תורה אפ"י ברמז שהוא חג מ"ת. כמו"כ את ספירת הציפיה מיצי"מ למ"ת נתנה התורה רק כספירה מהעומר לביכורים. והרמז בזה. וראיה לדברינו מהא דפירש"י על הא דא"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא. ובזה מיושב הא דבשבועות לא נוהגים שמחה יתירה. ומשא"כ בשמחת תורה והכנסת ס"ת.

א.

מחלוקת ראשונים האם ספה"ע בזה"ז מדרבנן או מדאורייתא. מדוע הספירה מהבאת העומר לקרבן הביכורים היא חיוב על כאו"א בכ"מ ולא רק על הבי"ד או הכהנים. ומדוע היא מדאורייתא להרמב"ם וכמה ראשונים בזה"ז דליכא קרבנות. ולרוב הראשונים שספירה מדרבנן בזה"ז איך יתכן חג השבועות מדאורייתא ביום החמישים לספירה מדרבנן.

התורה אמרה בענין ספירת העומר וחג השבועות "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה, עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לד'. ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתיים וגו' בכורים לד'. וגו'. וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו חקת עולם בכל מושבתיכם לדרתיכם" (ויקרא כג טו-כא). וכן אמרה תורה "וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לד' בשבועותיכם מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו" (במדבר כח כו).

ומשמע דהמצוה לספור מיום הקרבת העומר שבע שבתות עד יום החמישים והקרבתם מנחה חדשה שתי הלחם. ולפ"ז בזמן הזה שאין לנו עומר ושתי הלחם הספירה רק מדרבנן, וכ"ה דעת רב האי גאון וכ"כ הר"ן (על הרי"ף פסחים כח) וז"ל "ורוב המפרשים מסכימים דספירת העומר עכשיו דליכא הבאה ולא קרבן אינה אלא מדרבנן בעלמא, כדאמר אמימר התם (מנחות סו א) זכר למקדש בעלמא הוא. ובהגדה ג"כ אמרו (מובא בחומש אוצר המדרשים ויקרא כג טו) בשעה שאמר להם משה תעבדון את האלוקים על ההר הזה אמרו לו ישראל משה רבינו אימתי עבודה זו אמר להם לסוף חמשים יום, והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספירת העומר, כלו' בזמן הזה שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר אלא מחשבין נ' יום לשמחת התורה כמו שמנו ישראל באותו זמן. וזה ודאי דרך מדרש הוא דעיקרא דמילתא זכר למקדש כדאמר אמימר, אבל מ"מ כל זה מוכיח שאין הספירה אלא מדרבנן. וכ"כ התוס' וכו'. אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין (הכ"ד) שמצוה זו של ספה"ע מוטלת על כל איש ישראל בכל מקום ובכל זמן, ומשמע לי דסבירא ליה ז"ל דאמימר דלא הוה מני שבועי הוא דס"ל דזכר למקדש בעלמא הוא, ולפיכך היה פוטר עצמו מן השבועות, אבל אינך רבנן דהוו מנו יומי ושבועי דקיימא לן כוותיהו סבירא להו דבזמן הזה דאורייתא, עכ"ל הר"ן. וכ"ד כמה ראשונים שהוא מדאורייתא מדהביאו דדעת רב האי גאון דספירה בזה"ז מדרבנן, משמע דאחרים סברי דהוא מדאורייתא, וכן הביא הביה"ל (תפט ד"ה לספור) כמה ראשונים דסברי ספירה בזה"ז דאורייתא, וכתב שיש לחוש לשיטתם.

ואף שהיא ספירה מקרבן העומר לקרבן הביכורים, למדו חז"ל וספרתם לכם דחיוב הספירה הוא על כל אחד ואחד בכל מקום. וגם בזמן הזה שאין קרבנות הוא מדאורייתא לדעת הרמב"ם וראשונים. וצריך להבין למה הספירה מהקרבת העומר להקרבת שתי הלחם מוטלת על כאו"א מישראל ולא על הבי"ד או הכהנים, גם מדוע היא חיוב מדאורייתא בזמן הזה שאין קרבנות לדעת הרמב"ם וכמה ראשונים. עוד הקשה הג"ר מאיר הייזלר שליט"א איך יתכן שבועות בזמן הזה דאורייתא, ביום החמישים לספירה שהיא מדרבנן לרוב הראשונים.

**שורש הספירה ע"ד הפשט השתוקקות מיצי"מ למ"ת , גם לחינוך דס"ל ספירה
בזה"ז מדרבנן. ובוזה מיושב מדוע חיוב הספירה על כל או"א בכ"מ. [למה התורה
בחרה בסה"ע לספירה הנסתר מיצי"מ למ"ת.]**

ובחינוך (שו) ביאר ענין העומר באריכות וז"ל "משרשי המצוה על צד הפשט לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ כמו שכתוב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת, והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו את התורה בסיני ויקיימוה, וכמו שאמר השם למשה וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה, ופירוש הפסוק הוציאך אותם ממצרים יהיה לך אות שתעבדון את האלוקים על ההר הזה, כלומר שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם וענין גדול הוא להם יותר מן החרות מעבדות, ולכן יעשה השם למשה אות בצאתם מעבדות לקבלת התורה, כי הטפל עושין אותו לעולם אל העיקר. ומפני כן היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוונו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחרות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא. וכו'. ואם תשאל א"כ למה אנו מתחילין אותו ממחרת השבת ולא מיום ראשון של פסח, התשובה כי היום הראשון נתיחד כולו להזכרת הנס הגדול והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחידוש העולם ובהשגחת השם יתברך על בני אדם, ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום דבר אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום שני, ואין לומר היום כך וכך ליום שני של פסח שלא יהיה חשבון ראוי לומר ליום שני, ועל כן התקן למנות המנין ממה שנעשה בו והוא קרבן העומר שהוא קרבן נכבד שבו זכר שאנו מאמינים כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו", עכ"ל הרא"ה בספר החינוך.

ומאחר ושורש ספירת העומר על דרך הפשט כש"כ החינוך היא ספירה מיציאת מצרים למתן תורה, לכן היא חיוב על כל אחד ואחד בכל מקום. אלא דלא רצתה התורה להתחיל הספירה מיום הראשון דיצי"מ דנתיחד כולו להזכרת הנס הגדול שהוא אות ומופת בחידוש העולם ובהשגחתו יתברך, ואין ראוי לספור מהיום השני של פסח, לכן נתקן למנות המנין ממה שנעשה ביום השני מקרבן העומר מהתבואה החדשה [המתיר אותה במדינה] עד לקרבן הביכורים מהתבואה החדשה [המתיר אותה במקדש], דענינם אחד הודאה על חידוש המזון והחיות לקיום העולם.

והאיר בני רבי מאיר שליט"א דהרגלים נקראו גם חג האביב חג הקציר וחג האסיף (שמות כג טו-טז). ולא בכדי הוא כש"כ רשב"ם סוף ד"ה וחג האסיף "הרי שלש רגלים תלויים כולם בפירות הארץ אביב קציר אסיף", (עי"ש וע"ע במש"כ בויקרא כ"ג מ"ג ואכמ"ל). וביאר הרמב"ן ד"ה וחג הקציר "והנה כולם באוספו כל מעשיו מן השדה לתת בהם הודאה לאלוקים שהוא שומר חוקות שמים ומוציא לחם מן הארץ להשביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב". כל' אף דעיקר הרגלים הם זכר ליצי"מ ומ"ת, צייתה אותם תורה בזמן אספת פירותיו כדי שיתן בהם הודאה לאלוקים גם על זה.

וא"כ אפשר דלכך נתנה תורה את קרבן העומר בחג האביב כמו שנתנה את קרבן הביכורים בחג הקציר. וכיון דהעומר והביכורים הם הודאה על חידוש המזון והחיות לקיום העולם כש"כ החינוך, [מה גם שהמזון הוא מידו של הקב"ה עצמו ולא ע"י שליח כדכתיב פותח את ידך וכשאר מפתחות החיים (תענית ב)], כמו"כ גאולת ישראל ממצרים ומתן תורה שהם תכלית וקיום העולם גם הם היו ע"י הקב"ה עצמו (כש"נ במאמר הדברים שע"י הקב"ה עצמו ע"ש), מתאים א"כ הא דנתנה התורה

את הספירה "הנסתרת" מיצי"מ למ"ת כספירה מהעומר לביכורים שגם הם מענינו של חג וגם הם עיקר קיום העולם וע"י הקב"ה עצמו.

[וכבר בליל הסדר ליל הגאולה אנו מודים גם על המזון בהלל הגדול, כדאיתא בפסחים (ק"ח א) ת"ר רביעי גומר עליו את ההלל (חמישי, גירסת הרי"ף) ואומר הלל הגדול דברי ר"ט, וי"א ד' רועי לא אחסר, וכו' ולמה נקרא שמו הלל הגדול א"ר יוחנן מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה. ולא אמר ר"י דנקרא הלל הגדול ע"ש עיקר תוכנו שברא שמים וארץ או שגאל את ישראל, אלא ע"ש סופו נותן לחם לכל בשר, הרי דפרנסה הוקשה לגאולה וגדולה מן הגאולה וכדאמר התם רב יוחנן בתר הכי קשין מזונתיו של אדם יותר מן הגאולה וכו'. ולכן ראו חז"ל לקבוע הודאה (ולהרי"ף גם כוס חמישי) על הפרנסה בליל הגאולה (ומבואר באורך במאמר הלל הגדול).]

ולכאורה להחינוך הספירה היא חיוב מן התורה בכל זמן גם בזה"ז דליכא עומר ושתי הלחם, דהא ביאר דשורש הספירה היא מיצי"מ למ"ת, וכ"כ הביה"ל (תפט ריש ד"ה לספור העומר) דדעת החינוך שהספירה מדאורייתא בזה"ז. אלא שבחינוך איתא שם להדיא לא כן, שכתב בסוף המצוה (שו) וז"ל "ונוהגת מצוה זו דספירת העומר מדאורייתא בכל מקום בזכרים בזמן הבית שיש שם עומר, ומדרבנן בכל מקום ואפילו שאין עומר קרב, ועובר ע"ז ולא ספר ימים אלו ביטל עשה".

שני דרכים בספירה דקרא, או מהבאת העומר להקרבת שתי הלחם הסמוכים ממש לספירה, או דהספירה עולה על כל הנאמר שם, וספרתם לכם ממחרת השבת [דיצי"מ] מיום הביאכם את עומר וגו' עד להקרבת הביכורים וגו' וקראתם בעצם היום הזה [דמ"ת] מקרא קודש כל מלאכת עבודה לא תעשו חוקת עולם לדורותיכם. ובזה מיושב דעת הרמב"ם וסיעתו דהיא מדאורייתא בזה"ז. וכן מיושב היאך שבועות מדאורייתא בזה"ז שספירה מדרבנן לרוב הראשונים.

וכן דעת רוב הראשונים כש"כ הר"ן דהספירה בזה"ז מדרבנן. והביאור בזה גם להרא"ה, דאין מקרא יוצא מדי פשוטו דהספירה היא מהבאת העומר להקרבת שתי הלחם, וא"כ בזמן הזה דליכא עומר וביכורים היא רק מדרבנן זכר לספירת העומר במקדש [ששורשה היא ספירה מיצי"מ למ"ת כש"כ הרא"ה], וזכר לספירה שהיו בני"י סופרים מרוב חיבה בהמתנתם מיצי"מ למ"ת כדאיתא במ"א. ולדעת הרמב"ם וש"ר דהספירה בזה"ז מדאורייתא, צ"ל דלמדו דספירה דקרא היא לא רק מהבאת העומר להקרבת שתי הלחם הסמוכה לה ממש, אלא גם מפסח לשבועות דהספירה עולה על כל מה דכתיב בקרא, "וספרתם לכם ממחרת השבת [דיצי"מ] מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה וגו', והקרבתם על הלחם וגו', וקראתם בעצם היום הזה [דמ"ת] מקרא קודש כל מלאכת עבודה לא תעשו חוקת עולם בכל מושבותיכם לדורותיכם". דמה דאמרה תורה חוקת עולם בכל מושבותיכם לדורותיכם היינו גם בזה"ז דליכא עומר וביכורים, וכש"כ הרמב"ן (שם טז) וז"ל הוצרך לומר חוקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם באיסור החדש (פסוק יד) ובשבתת חג השבועות (פסוק כא) מפני שהוא תלוי בהנפת העומר ובמנחה חדשה, ובא לומר שאפילו אחרי גלותינו בחו"ל שאין עומר ומנחה יצוה בהם" עי"ש. וא"כ גם ספירת התורה להרמב"ם היא גם בזה"ז, ממחרת השבת דיצי"מ הנוהגת מן התורה בזה"ז, מזמן העומר המתיר איסור חדש מן התורה גם בזה"ז, עד למקרא קודש דחג השבועות הנוהג מן התורה גם בזה"ז.

ויש להביא ראיה לדברינו משיטת רבינו ירוחם (נ"ה ח"ד) דפירש דשתי ספירות הן, ספירת השבועות מהעומר לשתי הלחם כדכתיב בקרא, והיא אינה נוהגת בזה"ז אלא מדרבנן זכר למקדש, וספירת הימים שהיא אינה מהעומר לשתי הלחם אלא מפסח לשבועות ונוהגת בזה"ז מדאורייתא. וגם לדעת רוב הראשונים דהספירה מהעומר לביכורים ובה"ז היא רק מדרבנן, אמנם חג השבועות ביום החמישים מלמחרת הפסח הוא מדאורייתא גם בזה"ז כדכתיב בקרא לדורותיכם בכל מושבותיכם כש"נ, ואף דאין דין ספירה בזה"ז אבל יש חג שבועות מה"ת ביום החמישים דלמחרת הפסח.

הכונה בספירה לכו"ע גם מיצי"מ למ"ת, ואפי' לרבינו ירוחם דס"ל דספירת הימים של התורה היא מפסח לשבועות, הא כתב דהוא טעם נכון ע"ד דרש. [אפשר דמקור שורש הספירה של החינוך הוא המדרש אגדה.]

היוצא מדברינו דלכו"ע צריך לכוון בספירה לא רק מהעומר לביכורים אלא גם מפסח מיצי"מ לשבועות חג מתן תורתנו. דלא מבעי לרמב"ם וש"ר [ורבינו ירוחם בספירת הימים] דסברי ספירה בזה"ז מדאורייתא, דבהכרח דספירת התורה היא גם מפסח לשבועות כש"נ, וא"כ הכוונה בזה הוא מדאורייתא. ולא מבעי להרא"ה דאף דס"ל ספירה בזה"ז מדרבנן, אבל ס"ל דשורש מצות התורה דספירת העומר הוא ספירת השתוקקות מיצי"מ למ"ת, א"כ יש לכוון כן. ומסתברא דש"ר מודו לרא"ה בשורש הספירה ומהותה. ואפילו לרבינו ירוחם דמשמע דלא ס"ל דמהות הספירה של התורה היא השתוקקות מיצי"מ למ"ת, דכתב דהא דצריך לספור כ"א ולא רק הבי"ד כיון שהעם מצויים בשדות ולא ישמעו משלוחי בי"ד מתי קדשו החודש ולכן צוו לספור שידע כל אחד מתי הוא שבועות, אבל גם רבינו ירוחם הביא את דעת רב האי גאון דספירה בזה"ז מדרבנן והחשבון בזה"ז הוא לשמחת התורה כמדרש אגדה, והביא את כל דברי המדרש אגדה וכתב עליו והוא דרך דרש וטעם נכון בספירה, אף שיש טעמים ורמזים אחרים.

וכל דברינו על דרך הפשט, מלבד המדרש אגדה שהביא הר"ן שתיקנו חכמים הספירה בזה"ז זכר לספירת בני"מ מיצי"מ למ"ת בהמתנתן מרוב שמחתם ליום הזה כחתן המונה יום הכנסת כלתו לחופה, (ל' רבינו ירוחם במ"א), ואשר לדעת הרא"ה הוא טעם התורה במצות הספירה ע"ד הפשט, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף לליבנו. [ואפשר שלא אמר כן הרא"ה מסברא דיליה אלא מקורו הוא המדרש הזה, מדתיקנו חכמים הספירה בזה"ז דליכא עומר זכר לספירת בני"מ במדבר שלא היה להם עומר וספרו בהמתנתן למ"ת, הרי דזהו טעם התורה בספירת העומר, דאל"כ לא היו החכמים מתקנים ספירת העומר בזמן דליכא עומר זכר לספירת בני"מ במדבר למ"ת ולא לעומר, רק היו מתקנים זכר לספירת העומר שספרו במקדש כאמימר, אלא דכולה דא ספירה היא. ואף שיש לדחות דהספירה נתקנה זכר לספירה במקדש, והמ"א הוא רק טעם נוסף ע"ד הדרש, אבל לשון המ"א מכאן קבעו חכמים לספה"ע משמע כדברינו, גם בר"ן נתקשה בלשון זה דהמדרש.]

עוד כתב הרמב"ן ע"ד האמת דכל ימי הספירה חשיבי כחזה"מ בין פסח לשבועות, שהוא יום מתן תורה שהראם בו את אשו הגדולה ודבריו שמעו מתוך האש, הנקרא בפי בחז"ל עצרת כיון דחשיב עצרת דפסח שהוא יום השמיני לאחר השבע שבועות, וכיום השמיני דסוכות שקראו הכתוב עצרת בכ"מ עיי"ש שכתב שהוא כימי עולם, וע"ע ברמזים שכ' רבינו ירוחם (נ"ה ח"ד).

ובזוהר חדש ריש יתרו איתא דהספירה מ"ט ימים שיצאו בני"מ ממ"ט שערי טומאה שהיו שקועים בהם במצרים, וכ"ה בשם האר"י. וכ"א בזוהר (ח"ג צו ב, הובא עה"פ בחומש אוצר המדרשים) דהספירה היא לחשבון הטהרה מטומאת מצרים שיהיו ראויים להתקרב אל המלך ולקבל את התורה.

ב.

מדוע שורש הספירה מיצי"מ למ"ת נסתרת היא לגמרי בתורה. כמו"כ מדוע חג השבועות שהוא חג מתן תורתנו כדאיתא בחז"ל נסתר הוא לגמרי בתורה.

וצריך להבין מדוע שורש מצות הספירה שהיא ספירה מיצי"מ למתן תורה חסר מן הספר, למה העלימה אותו התורה במכוון ולא אמרה בפירוש "וספרתם לכם ממחרת השבת [דיצי"מ (כמו שדרשו חז"ל)] מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו וגו' והקרבתם מנחה חדשה [ביום החמישים יום מ"ת]". ובפרט לשיטת הרמב"ם וש"ר שהספירה מן התורה גם בזה"ז דליכא עומר.

ויותר קשה מדוע חג השבועות שעיקר ענינו הוא חג מתן תורה, כמו שאמרו חז"ל (פסחים סח ב) אר"א הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא, וכ"א שם מר בריה דרבינא ורב יוסף דהוא יום שניתנה בו תורה, וכדאמרין בתפילת שמונה עשרה בהגדרת חג השבועות "זמן מתן תורתנו", וכ"כ החינוך (מ' שכ"ד) "כי עיקר הרגל דשבועות אינו אלא מצד מתן תורתנו", וכ"כ שם (מ' שט) "שלא לעשות מלאכה ביום חג השבועות שרש מצות המועד הזה רמוז במצות ספירת העומר", כלו' אין הביכורים עיקר החג אלא מתן תורה, כמו שאין העומר עיקר הספירה אלא עיקרה ספירה מיצי"מ למ"ת. וא"כ צריך להבין מדוע בתורה הוא נסתר לגמרי, דלא אמרה תורה (שם) אלא "תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה וגו' מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו וגו". גם קראה אותו תורה יום הביכורים ע"ש הקרבת שתי הלחם וחג השבועות ע"ש ספירת שבע השבתות, אבל עיקר ענינו שהוא חג מתן תורה לא הוזכר בתורה אפילו ברמז. ולא כמו בפסח שאמרה תורה בפירוש לחוג ולזכור את היום אשר יצאתם מצרים.

מדוע הרבתה התורה במצוות ובזכר ליצי"מ ולא הרבתה בזכר למעמד הר סיני ומ"ת שהם גם יסוד האמונה ויותר מיצי"מ. וביותר קשה לדעת הרמב"ם דעיקר האמונה במעמד הר סיני ולא באותות שעשה משה. ולא רק שלא הרבתה התורה בזכר למ"ת, אלא אפי' את חג מ"ת נתנה כחג הביכורים ללא רמז למ"ת, גם לא נתנה בו שום מצות זכר למ"ת כפסח שיש בו הרבה מצות זכר ליצי"מ.

גם כל מצוות חג הפסח הם זכר ליצי"מ כמו שאמרה בהם התורה להדיא, קרבן פסח מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים, ושאר מצוות, וכן הסוכה זכר ליצי"מ ואמרה תורה בפירוש למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים. משא"כ בשבועות יש מצוה אחת קרבן הביכורים דשתי הלחם וגם היא אינה זכר למעמד הר סיני ומ"ת. ובחינוך (מ' שכ"ד) ביאר הרא"ה וז"ל "וחג השבועות גם אין צריך הזכרה אחרת [של מצוות], כי עיקר הרגל אינו אלא מצד מתן תורתנו והיא זכרוננו הגדול לישראל כל אורחותינו", עיי"ש בכל מה שביאר. ועדיין קשה למה אין מצוות רבות זכר למעמד הר סיני שבעינינו ראינו את אשו הגדולה ובאוזנינו שמענו דבריו מתוך האש, כמו שיש הרבה מצוות זכר ליצי"מ. גם למה אין מצוה בשבועות לספר במעמד הר סיני וקבלת התורה כמו שיש

בפסח מצות סיפור יצי"מ. גם כמה וכמה מצוות הם זכר ליציאת מצרים. ומצוה לזכור יציאת מצרים בכל יום כל ימי חייו. ומדוע לא הרבתה התורה לצוות לזכור גם את מעמד הר סיני ומתן תורה שהם יסוד האמונה. ואף שגם יצי"מ היא יסוד האמונה, אבל הרי תכלית יציאת מצרים היתה ע"מ שיקבלו את התורה, כש"כ החנוך שם "שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ והיא העיקר שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה", א"כ לכאורה יותר היה צריך לצוות לזכור את מעמד הר סיני ומ"ת מיצי"מ, וודאי שלא פחות ממנה. וביותר קשה לדעת הרמב"ם (יסודי התורה ח א) וסיעתו שעיקר האמונה היא במעמד הר סיני ולא באותות שעשה משה. אבל גם לדעת הרמב"ן וסיעתו (שמות יט ט) שעיקר האמונה היא גם ביצי"מ, הרי מעמד הר סיני היתה התגלות נבואית ישירה של הקב"ה לכל עם ישראל "והם עצמם נביאים לא שיאמינו מפי אחרים, ואם יקום בקרבם נביא כנגדך יכחישוהו מיד שכבר ראו בעיניהם ושמעו באוזניהם שהגעת למעלה העליונה בנבואה" כש"כ שם הרמב"ן. וא"כ לכאורה יותר היתה צריכה התורה להרבות בזכר למעמד הר סיני ומ"ת מאשר בזכר ליציאת מצרים.

ג.

יש להתבונן במעמד הר סיני דמצד אחד כפה עליהם הר כגיגית ומכאן מודעא רבה לאורייתא שפטורין הם מן הדין, ומאידיך בשעה שאמרו נו"נ הגיעו למדרגת אדה"ר קודם החטא דפסק מהם יצה"ר וקללתו. ואם קיבלוה רק מאונס עד שפטורין מן הדין איך הגיעו עי"ז למדרגה העליונה.

והנה יש להתבונן במעמד הר סיני דמצד אחד איתא בחז"ל דפסקה זוהמתן (שבת קמו א), ואמרו (שם פ"ח א) בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו מלאכי השרת וקשרו לכל או"א שני כתרים. ואמרו במכילתא ובויק"ר (יח ג-ד) "בשעה שעמדו על הר סיני ואמרו כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע, באותה שעה לא היה בהם זב ומצורע ולא חיגרין ולא סומין ולא אלמין ולא חרשין ולא שוטים ועל אותה שעה הוא אומר כולך יפה רעייתי ומום אין בך. עוד אמרו שם דבאותה שעה קרא הקב"ה למלאך המוות ואמר לו אע"פ שעשיתך שליט על הבריות אין לך עסק באומה זו. ואמרו שם חרות ממלאך המוות חרות מן המלכויות חרות מן היסורים". וכל זה למה כיון ש"בשעה שאמרו נעשה ונשמע מיד נעקר כל יצה"ר שהיה בהם", (פסיקתא רבתי מ"א הובא בחומש אוצר המדרשים שמות כד ז). חזינן דבשעה שאמרו כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע, הגיעו למדרגה העליונה של אדם הראשון קודם החטא שהיה בגן עדן, ופסק מהם היצה"ר והזוהמא שבאו בעקבות חטאו, וממילא פסקו מהם כל היסורים המחלות הצרות והמוות שבאו בעקבות חסרון החטא וקללתו דהרי הוא השטן הוא היצה"ר הוא מלאך המוות. מאידך אמרו שם (שבת פח א) "ויתצבו בתחתית ההר א"ר אבדימי בחב"ח מלמד שכפה הקב"ה עליהם הר כגיגית ואמר להם אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא", ופירש"י "שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקיבלתם עליכם יש להם תשובה שקיבלוה באונס". וצריך להבין אם קיבלוה רק מתוך אונס עד שיש להם תשובה בדין, היאך הגיעו עי"ז למדרגת אדם הראשון קודם החטא שפסק מהם יצה"ר עם כל קללתו, ועל מה קשרו להם מלאכי השרת שני כתרים עליונים, הרי הכל מאונס ולא מרצון.

ולמ"ד דאמרו נו"נ וקיבלוה בחמישי בסיון כפה עליהם הר כגיגית בשישי כדי שלא יחזרו בהם מפחד האש הגדולה (תוס') או שלא רצו לקבל תושבע"פ (תנחומא), ואם פסק כל יצה"ר שבהם למה יחזרו בהם ולא יקבלו עבודת ד' בשמחה. גם איך נפלו דור דעה מרום מדרגתם בעודם בסיני בחטא העגל ואח"כ במרגלים עד שנתחייבו כליה ומתו כולם במדבר.

עוד הקשו התוס' שם (ד"ה כפה) "ואע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמע", כלו' התוס' סברי כת"ק דמכילתא (שמות יט י, הובא ברמב"ן שמות כ"ד א) דאמרו נעשה ונשמע (כד ז) בחמישי בסיון [וכ"ד רש"י שם]. ואם כבר קיבלו עליהם מרצונם בחמישי שאמרו נעשה ונשמע, מדוע כפה עליהם הר כגיגית ביום השישי. ותל' התוס' שמא יחזרו בהם מפחד האש הגדולה שיצאה נשמתן. וקשה דאם פסק מהם היצה"ר מדוע יש לחשוש שיחזרו בהם. ובתנחומא (נח ג) תירץ דקיבלו עליהם רק תורה שבכתב ולא קיבלו תורה שבע"פ שיש בה הרבה טורח ויגיעה בלימודה ודיקדוקי מצותיה. וגם זה צריך להבין דאם פסק יצה"ר שבהם מדוע לא יקבלו תורה שבע"פ מפני הטורח שבה, הרי לא שלטה בהם עצלות וחומריות כלל, ואדרבה יקבלו עבודת ד' בשמחה.

עו"ק דחזינן דחטאו בעודם בהר סיני לאחר ארבעים יום בחטא העגל עד כדי שנתחייבו כליה אילולי משה שעמד בפרץ, ובאותה שנה חטאו כל העדה במרגלים ומתו כולם מכן עשרים שנה במדבר. ואיך נפלו דור דעה לאלתר מרום מדרגתם דגן עדן לשפל המדרגה דחטא העגל והמרגלים עד שנתחייבו כליה ומתו במדבר. ואיתא בחז"ל (שהש"ר פ"א הובא בחומש אוצר המדרשים יט ח) אע"פ שאמרו ישראל כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע, גלוי וידוע לפני הקב"ה שהם ממהרים להמיר כבודו בקלון העגל, אמר להם הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה וכו' עד שאמרו בנינו ערבים לנו. ואם היגיעו למדרגה שנעקר יצה"ר שהיה בהם, איך ממהרים להמיר כבודו בקלון הלא דבר והיפוכו הוא.

דעת הרמב"ן דקיבלוה ע"מ לקבל הארץ ולא מסרו מודעא רק כשכבר היו בגלות בימי יחזקאל, וגם לדעת הרמב"ן קשה כנ"ל.

וברמב"ן (שבת פח א) הקשה "מה תירץ רבא כבר קיבלוה בימי אחשורוש, מה קבלה זו עושה מסופו של עולם לתחילתו, אם קודם אחשורוש לא היו מצווים למה נעשו. ואם נאמר מפני שעברו על גזירת מלכם א"כ בטלה מודעא זו, גם א"כ למה הצריכם לקבלה וברית. ותירץ הרמב"ן שאע"פ שהיה להם מתחילה מודעא לא נתן להם הארץ אלא כדי שיקיימו את התורה כמו שמפורש בתורה בכמה מקומות, וכתוב בתהילים (קה מד) ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים ירשו בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו. והם עצמם מתחילה לא עיכבו כלל ולא מסרו מודעא אלא ברצון נפשם מעצמם אמרו כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע. [כלו' שהקדימו ברצון נפשם נעשה לנשמע לאחר מ"ת, מה גם שלא מסרו מודעא. דדעת הרמב"ן שאמרו נו"נ למחרת מתן תורה (שמות כד א. ועוד נדבר מזה (אות ד.)) לפיכך כשעברו על התורה הגלם מן הארץ, ומשגלו מסרו מודעא על הדבר בימי יחזקאל דכתיב והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים וכמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן, וכדאמרו באגדה (סנהדרין קה א) שבאו מזקני ישראל ליחזקאל ואמרו עבד שמכרו רבו כלום יש לו עליו. לפיכך כשבאו לארץ בביאה שניה עמדו מעצמם וקיבלוה ברצון שלא טענו עוד שום תרעומת, והיינו בימי אחשורוש שהוציאם ממוות לחיים והיה זה חביב עליהם מגאולת מצרים", עכ"ד הרמב"ן. וכ"כ הר"ן.

ומדבריו משמע שמה שהסכימו לקבל את התורה ולא מסרו מודעא מיד אח"כ ועוד אמרו נעשה ונשמע, היה ע"מ לקבל את הארץ, ומשגלו מסרו מודעא נהי' כגוים בית ישראל וכמשפחות האדמה. ודבריו צריכים ביאור דאי כל מה שהסכימו לקבל התורה היה ע"מ לקבל את הארץ, מדוע הקדימו נעשה לנשמע, ואיך היגיעו לדרגה העליונה דאדה"ר קודם החטא שנעקר יצה"ר מליבם ופסקה קללתו ועוטרו בכתרים עליונים מזיו הדרו של הקב"ה (שמו"ר נא ו), הרי הכל היה בכפיה ע"מ לקבל את הארץ.

למה נענשו במדבר ואח"כ אם הכל היה בכפיה וע"פ הדיבור כבעל כרחם מתוך יראה שפטורין הם מן הדין.

והתוס' שם (ד"ה מודעא) הקשו והא אמרו בנדרים זכרת משה ברית עם ישראל באתם ניצבים על התורה והמצוות והשביעם על כך, ואמרו בסוטה שקיבלו את כל התורה בהר גריזים והר עיבל, ותירצו "דהכל היה ע"פ הדיבור וכבעל כרחם", אבל בימי אחשוורוש קיבלו מדעתם מאהבת הנס. וכ"כ הריטב"א בשם התוס' "דהכל היה מיראה", משא"כ בימי אחשוורוש קיבלו מדעתם ומרצונם אחר שנעשו להם ניסים. וכן דעת הרמב"ן דקיבלו מיראה כיון שהיו במדבר בארץ לא זרועה ובלא ארץ, והבטיחם לתת להם את ארץ הכנעני אם ישמרו חוקותיו.

והקשה הריטב"א על התוס' דאם הכל מיראה מדוע נענשו בני" במדבר וכן אח"כ. וכן יש להקשות לרמב"ן והר"ן שפירשו שאמרו בני" מודעא רק בימי יחזקאל כשלא היה להם הארץ, ולפנ"ז לא אמרו מודעא דקיבלו בשביל הארץ, וע"ז השיב רבא דאעפ"כ הדר קיבלו בימי אחשוורוש כשלא היה להם עדיין ארץ כש"כ הר"ן, וקשה דהרי גם בימי יחזקאל כשלא היה להם ארץ לא קיבל ד' את המודעא ואמר להם בחימה שפוכה אמלוך עליכם כדאיתא שם באריכות, (יחזקאל כ לב-מד).

ביאור הא דקיבלו בימי אחשוורוש מאהבת הנס.

ומש"כ תוס' דקיבלו בימי אחשוורוש מאהבת הנס, ואף שביצי"מ היו ניסים יותר גדולים. הכוונה כמש"כ הרמב"ן "שהוציאם ממות לחיים והיה זה חביב עליהם מגאולת מצרים", דפרעה רק שיעבדם והרג את בניהם, אבל המן ביקש לעקור את הכל כדכתיב להשמיד להרוג ולאבד, וכ"ד (מגילה יד א) שתיקנו המגילה ומה מעבדות לחירות אמרי' שירה ממיתה לחיים לא כ"ש. וכ"ה מבואר במדרש (ויק"ר יא ז) משל למלך שהי' לו כרם ונזדווגו לו ג' שונאים, התחיל אחד מקטף בעוללות ואחד לזנב באשכולות ואחד מעקר בגפנים, פרעה התחיל מקטף בעוללות הה"ד כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, נבוכדנצר התחיל מזנב באשכולות הה"ד החרש והמסגר אלף אלו ת"ח או עשירים או היועצים, המן הרשע התחיל לעקר בגפנים ביקש לקעקע ביצתן של ישראל ולאבד הכל הה"ד להשמיד להרוג ולאבד. והצילם הקב"ה ממות לחיים ונצחו במלחמה ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם והיתה שמחה גדולה ועצומה עד כדי שיכרות (כמבואר במאמר שתיה ושכרות אות יז) ואז קיבלו עליהם המגילה ומצוות הפורים מאהבה לאלתר, [ובשונה מיצי"מ דגם לא היה זה לאלתר אלא לאחר שהוליקם במדבר בארץ ציה. גם לא היו רגילים מעולם בעבודת ד' ולא היו מסוגלים עדיין לכובד העבודה כמו שיבואר לקמן]. וא"כ כ"ש שקיבלו את כל התורה מאהבה, דאם קיבלו התוספת ק"ו שקיבלו העיקר כש"כ מהר"ל, והוכיח כן מברייתא דשבועות (לט א) משה השביע את ישראל גם על המצוות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה שנא' קיימו וקיבלו קיימו מה שקיבלו כבר, וא"כ הדרשה עולה רק על המגילה ואיך דרשה רבא על כל התורה, אלא כיון שקיימו התוספת ק"ו שקיימו העיקר כדדרש רבא.

.ד.

בנ"י היו שקועים בגילולי מצרים עד כדי שרוב העם היו רשעים ומתו במכת חושך, ורק חמושים שעשו תשובה ופרשו בקושי מע"ז ומלו עצמם נגאלו. והא דנענשו במצרים קודם מ"ת, משום דהפרו הברית שכרת ד' עם אברהם וזרעו על המילה שעונשה כרת.

והנה איתא בחז"ל דבנ"י חוץ משבט לוי היו שקועים בגילולי מצרים במ"ט שערי טומאה עד כדי שרוב העם היו רשעים ולא האמינו בד' ובמשה ולא רצו לצאת ממצרים, והמית ד' את הרשעים במכת חושך ע"מ שלא יראו המצרים וישמחו (ספר הישר), ורק חמושים עלו בנ"י אחד מחמשה או אחד מחמישים או אחד מחמש מאות או פחות מכך (מכילתא ריש בשלח), צדיקים או בינוניים שעשו תשובה או רשעים שהרהרו בה, גאלם ד' בגלל השבועה שנשבע לאבותם ובזכות התורה שעתידים לקבל, אף שמדת הדין מקטרגת על העגל שעתידין לעשות, שמו"ר (א לו. וכש"נ בארוכה בקו' גלות וגאולה פ"א אות ב ופ"ב, ועי"ש אות ה דגם בגאולה העתידה יגאלו רק מיעוט צדיקים ואלו שיעשו תשובה אחד מעיר ושניים ממשפחה).

והא דנענשו הרשעים שהמיתם ד' במצרים קודם מ"ת, כיון שהפרו הברית שכרת הקב"ה עם אברהם וזרעו, כמו שנא' (בראשית יז ז-יד) "והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריו לדורותם לברית עולם להיות לך לאלוקים ולזרעך אחריו, ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו וגו' והייתי להם לאלוקים וגו', ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריו לדורותם, זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו המול לכם כל זכר וגו', והיה לאות ברית ביני וביניכם, וגו' וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש היא מעמיה את בריתי הפר". ובנ"י הפרו את הברית במצרים ולא מלו חוץ משבט לוי שהיו כולם צדיקים ולא הפרו ברית (שמו"ר א ת, יט ה) {ולכן זכו להנצל מהשיעבוד}. ולפני שיצאו בנ"י ממצרים חזרו רק חמושים מבנ"י בתשובה, ופרשו בקושי מגילולי מצרים כדכתיב משכו [עצמכם מע"ז] וקחו לכם, והרבה מהם לא היו מקבלים עליהם למול עד שפיתם הקב"ה בריח גן עדן כדאיתא בשמו"ר (יט ה), ואף שהיו בבחינת "ואת ערום ועריה", גאלם ד' בדם המילה ודם הפסח כדכתיב "ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חי", (מכילתא).

ואמנם בנ"י היוצאים ממצרים האמינו בד' וראתה שפחה על הים וכו', גם השתוקקו לקבלת התורה עד שמרוב חיבתן היו מונים הימים למ"ת כחתן המונה יום הכנסת כלתו לחופה, (מ"א ור"י). וכשפנה אליהם הקב"ה בשני בסיון שיקבלו את התורה לאחר שאומות העולם לא רצו לקבלה, קיבלוה לאלתר כדכתיב ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דיבר ד' נעשה וישב משה את דברי העם אל ד'. אעפ"כ ברגע האמת היה צריך לכפות עליהם הר כגיגית שלא יחזרו בהם למרות רצונם העז ולמרות מדרגתם הגבוהה, וכמו דחזינן שנפלו בעודם בסיני בחטא העגל ואיבדו

גדלותן, וכמו שאדה"ר נפל בחטאו בשלוש שעות, דגם קודם החטא היה לו בחירה ויצר מעודן ולא עמד בניסיון, וכ"א בשמו"ר בשיטתו של אדה"ר הלכתם וכו'. (שלש דעות מתי אמרו בני"ו נו"נ: בחמישי, רש"י תוס' ע"פ מכילתא. בששי [קודם מ"ת], מכילתא דרשב"י וריב"י במכילתא דר"י. למחרת מ"ת בשביעי, רמב"ן כד א.)

ואמנם בני"ו היוצאים ממצרים האמינו בד' כדכתיב ויאמן העם, ואח"כ ראו את ד' על הים עד כדי שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי במעשה מרכבה ויאמינו בד' ובמשה עבדו. גם השתוקקו לקבלת התורה עד שמרוב חיבתן היו מונים הימים למ"ת כחתן המונה יום הכנסת כלתו לחופה (מ"א ורבינו ירוחם). וכשפנה הקב"ה לישראל בשני בסיון שיקבלו את התורה [לאחר שפנה לאומות העולם ולא רצו לקבל את התורה] קיבלוה לאלתר כדכתיב ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דיבר ד' נעשה, וישב משה את דברי העם אל ד', (יט ג-ח). אע"פ כן ברגע האמת היה צריך לכפות עליהם הר כגיגית כדי שלא יחזרו בהם למרות רצונם העז לקבל את התורה ולמרות מדרגתם הגבוהה [כמו שיתבאר] כדאיתא במכילתא דרשב"י (הובא בחומש אוצר המדרשים יתרו יט יז) "מלמד שכפה עליהם הקב"ה הר כגיגית ואמר אם מקבלים אתם עליכם את התורה מוטב ואם לאו כאן תהא קבורתכם, באותה שעה נעשו כולם תחת ההר כאיש אחד געו כולם בבכיה ושפכו ליבם כמים בתשובה ואמרו כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע, אמר להם הקב"ה ערבים אני צריך וכו'.

(חזינן ממכילתא דרשב"י שאמרו נו"נ בשעה ומתוך שכפה עליהם הר כגיגית, וכפיית הר כגיגית היה ביום הששי קודם מתן תורה דדרשינן לה מויתיצבו בתחתית ההר, [גם מדאיתא שם שאמר להם ערבים אני צריך, הרי זהו קודם מ"ת]. וזה דלא כמכילתא לעיל דאמרו נו"נ בחמישי. וגם לא כדעת הרמב"ן [כד א] דאמרו נו"נ לאחר מתן תורה ביום השביעי. והרמב"ן למד כן גם בדעת רבי יוסי בר יהודה במכילתא (דר"י), ומה דאמר ריב"י "בו ביום נעשו כל המעשים", פירש הרמב"ן דהיינו כל הפרשה דסוף משפטים "ואל משה אמר עלה" שנאמרה בו ביום דמתן תורה ולאחר מ"ת, והא דכתיב שם וישכם משה בבוקר וגו' (ד-ח) הוא למחרת מ"ת, וכל המעשים דוישכם ושאמרו נו"נ הם למחרת מ"ת כש"כ שם הרמב"ן. אמנם אף שיישב שם הרמב"ן היטב את כל הפרשה דסוף משפטים שתהיה על הסדר לאחר מ"ת, אבל במה שאמר כן בדעת רבי יוסי בר יהודה הוא קצת דוחק, דריב"י קאי על ת"ק דלעיל מינה דאמר ומה עשה משה בחמישי בנה מזבח וכו' ואמרו מקבלין נו"נ וזרק עליהם דם הברית אמר להם הרי אתם קשורים תפוסים וענובים מחר בואו וקבלו עליכם את התורה", ועלה קאמר ריב"י בו ביום נעשו כל המעשים ולא בחמישי. ולרמב"ן נעשו כל המעשים האלו רק למחרת מ"ת בשביעי ולא בו ביום דמ"ת. גם הפשטות דבו ביום נעשו כל המעשים הוא קודם מתן תורה, וקיבלוה לאלתר דלא היה צריך לומר להם הרי אתם קשורים וענובים מחר בואו לקבל את התורה, וכמכילתא דרשב"י. ולפ"ז גם לריב"י הפרשה שלא על הסדר וקודם מ"ת נאמרה, ולכל הדעות במכילתות אמרו נו"נ קודם מ"ת.)

ולדעת ת"ק (חכמים) דהמכילתא וכ"ד רש"י ותוס' (לעיל) אמרו נו"נ כבר ביום החמישי קודם שכפה עליהם הר כגיגית והיגיעו מעצמם לדרגה העליונה של נו"נ, ואעפ"כ הוצרך לכפות עליהם ההר ביום הששי כדי שלא יחזרו בהם כש"נ וכמו שיתבאר.

דהנה אף שהיגיעו בתשובתם מיראה למדרגה עליונה של אהבה (עי' רש"י שבת פח ריש ע"ב) כשאמרו נו"נ כמלאכים וכאדה"ר קודם החטא שפסק יצה"ר שבהם, נפלו בעודם בסיני אחרי ארבעים יום בחטא העגל ואיבדו כל גדלותם, וכמו שאדם הראשון נפל בחטאו מיד ביום הראשון, דגם קודם החטא היה לו

בחירה ואיזה בחינה של יצר מעודן ולא עמד בניסיון. וכ"א בשמו"ר (לב א) "אמר הקב"ה בשיטתו של אדה"ר הלכתם שלא עמד בניסיונו שלש שעות ובתשע שעות נקנסה עליו מיתה, אני אמרתי אליהם אתם, והלכתם אחר מדותיו של אדם הראשון, אכן כאדם תמותון. אילו המתינו ישראל למשה ולא היו עושים אותו מעשה לא היו גלויות ולא מלאך המוות שולט בהם וכו' שנחלו מהקב"ה שיהיו חיים וקיימים לעולם, כיון שאמרו אלה אלהיך ישראל בא מות עליהן", עיי"ש.

ולכן גם היה צריך לכפות עליהם הר כגיגית ביום הששי, שמא יחזרו בהם מפחד האש הגדולה שפרחה נשמתן (תוס'), או שלא יקבלו עליהם עול תורה שבע"פ מפני כובדה (תנחומא נח ג) שעדיין לא הורגלו בעבודה. ואף שכבר היו בדרגה עליונה של נו"נ, שמא לא יעמדו בניסיון ויחזרו בהם, כמו שאדה"ר לא עמד בניסיון וחטא ונפל לאלתר, וכמו שהם נפלו לאחר ארבעים יום בחטא העגל כשלא עמדו בניסיון מעשה השטן כשבושש משה לבא.

ועדיין צריך להבין איך נפלו לאלתר דור דעה מרום מדרגתם לשפל המדרגה, הלא אפילו אנשים במדרגות רגילות לא נופלים לע"ז ומרידה בד'. ונראה עפ"י מש"כ רמח"ל בדרך עץ חיים דאם היתה הידיעה רחבה על לב בנו"א לא היו חוטאים לעולם, אך שם בהם היצר שסוגר הידיעה כגחלת שיכולה להתפשט לשלהבת אם יתגבר וכו', ובימי מעמד הר סיני ראו את אור האמת באור ברור כשלהבת ואמרו נו"נ וחזרו בתשובה שלימה והיגיעו למדרגה העליונה. אמנם אח"כ כשלא עמדו בניסיון שהרי הי' להם עדיין בחירה ויצר מעודן נפלו בחזרה ליצה"ר דע"ז היו שקועים בו במצרים. וכבר בשעת גדלותן (שהש"ר) גלוי לפניו שממהרין להמיר כבודו בקלון ולא נתן להם התורה אלא ע"פ ערבים טובים, בניהם.

ועדיין צריך להבין איך נפלו דור דעה ממדרגה העליונה דנו"נ שהוא סוד המלאכים וזכו לכתרים עליונים וחזו בעיניהם באשו הגדולה ודבריו שמעו באזנם מתוך האש, והיגיעו למדרגת אדה"ר קודם החטא שפסק יצה"ר שבהם וכל קללתו, איך ירדו בזמן קצר לשפל המדרגה דחטא העגל והמרגלים עד שנתחייבו כליה ומתו במדבר, הרי גם אנשים פשוטים במדרגות רגילות אינם נופלים בחטא דע"ז ומרידה בד'. גם איך אפשר לומר דהכל מראה בעל כרחם ע"פ הדיבור אם היגיעו למדרגות הגבוהות ביותר של אהבה.

ונראה לומר ע"פ מה דאיתא ברמח"ל בדרך עץ חיים (בד"ה והנה על כן) וז"ל "ואם היתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני האדם לא היו חוטאים לעולם, אך לא היה אפילו היצר קרוב אליהם ושולט עליהם כמו שאינו שולט במלאכים. ולהיות שהקב"ה רצה שהאדם יהיה בעל יצר שיוכל להיות מנוצח או נוצח בשיקול אחד, לכן שם בהם הידיעה אך סגורה כגחלת ושתוכל להתפשט כשלהבת והבחירה ביד האדם". כלו' רגש היצר משבש את לב האדם וסוגר את דעתו כגחלת עד שאינו רואה בבירור את אור האמת. וי"ל עפ"י זה שבאותם הימים של מעמד הר סיני ראו את אור האמת באור ברור כשלהבת, עד שקיבלו עליהם כל אשר דיבר ד' נו"נ, [בין למ"ד שקיבלו נו"נ כבר ביום החמישי לפני שכפה עליהם הר כגיגית, בין למ"ד שהיגיעו לזה רק בעקבות שכפה עליהם ההר] וחזרו בתשובה שלימה והיגיעו לדרגת אדה"ר קודם החטא שפסק מהם יצה"ר וקללתו, והכל מחמת אור האמת אור הדעת שהאיר את ליבם באותו מעמד כנגד ההר. אמנם אח"כ כשלא עמדו בניסיון שהרי עדיין היה להם

בחירה ויצר מעודן כמו שהיה לאדה"ר קודם החטא, נפלו בחזרה ליצה"ר דע"ז שהיו שקועים בו במצרים.

וכבר בשעת גדולתן "גלוי לפני הקב"ה שהם ממהרין להמיר כבודו בקלון, לכן אמר להם ערבים אני צריך, אמרו לו שמים וארץ יערבנו אמר להם בטלין הן, אמרו אבותינו יערבנו אמר להם עסיקין הן, אמרו בנינו יערבנו אמר הרי אלו ערבים טובים, וכ"ה אומר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז, ואומר ותשכה תורת אלוקיך אשכה בניך גם אני" (שהש"ר פרק א, הובא בחומש אוצר המדרשים יתרו יט ח). כלו' גם בשעת גדולתן שהגיעו למדרגת אדה"ר קודם החטא שפסק מהם יצרם, לא נתן להם הקב"ה את התורה על סמך זה, אלא רק על סמך הערבים הטובים שנתנו דכל אדם דואג לבניו ומוסר נפשו עליהם ולא יעזוב את התורה ויסכן בניו, משום שגלוי לפני הקב"ה שהם ממהרים להמיר כבודו בקלון, דכשלא יעמדו בניסיון ויאבדו את אור האמת יפלו בחזרה ליצרם דע"ז.

ולכן התגלות ד' לעמו באופן ישיר היתה חז פעמית בנתינת התורה, דמי שירצה יזכור ויאמין, ומי שלא ירצה יכפור ולא יאמין ולא יועילו התגלויות נוספות.

ה.

עיקר האמונה מעמד הר סיני ומ"ת כש"כ הרמב"ם, גם יצי"מ היא יסוד האמונה כש"כ הטור. וציותה התורה הרבה זכר ליצי"מ שנזכור הטובות הגדולות שהוציאנו מעבדות לחרות עולם ע"י נסים ונפלאות. אבל מעמד הר סיני ומ"ת שהיה צריך לכפות עליהם ברגע האמת הר כגיגית שלא יחזרו בהם, מה גם שהכל ע"פ הדיבור כבע"כ מתוך יראה. ואף שגם יצי"מ הי' ע"פ הדיבור אבל זה הי' לטובתם הגשמית. והרי רצונו ית' שיקבלוה מרצון כדאיתא בע"ז שפנה לכל אומה שיקבלו ולא קיבלו עד שבא לישראל וקיבלוה מרצון בשני בסיון כדכתיב ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דיבר ד' נעשה וישב משה את דברי העם אל ד', (שמות יט ג-ח). אלא שברגע האמת היה צריך לכפות עליהם הר כגיגית שלא יחזרו בהם, ומכאן מודעא רבה לאורייתא, דאם נתנה כגזרת מלך מאי מודעא איכא גם למה הצריכם לקבלה וברית כש"כ הרמב"ן (לעיל). אלא שבנ"י לא היו יכולים להגיע בב"א למדרגה לקבל גם את התורה שבע"פ מרצון על רוב הלכותיה וקושי השגתה (תנחומא, או שמא יחזרו מפחד האש הגדולה, תוס'), דאין זה בכח האנושי גם לא של אדה"ר קודם החטא. והרי אמר חזקיה מ"ד משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, בתחילה יראה [שמא לא יקבלו ישראל את התורה, רש"י] ולבסוף שקטה [כשאמרו נעשה ונשמע, רש"י], ואמר ר"ל מ"ד ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי, התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם מקבלים בנ"י את התורה ביום הששי בסיון מוטב ואם לא מחזיר אני אתכם לתוהו ובוהו, וכדכתי' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי דכל תכלית הבריאה שיעבדו בנ"י את ד' ע"י התורה. לכן לאחר שהסכימו לקבלה מרצון ואמרו נו"נ, כפה עליהם הר כגיגית ונתן להם התורה מתוך יראה שיקבלוה על עונשיה אף שפטורין מן הדין, ביודעו שאין זה בכוחם לקבלה מרצון בב"א, אבל זהו

טובתם וטובת הבריאה וכל תכליתה שיקבלו ישראל את התורה, וגלוי לפניו שיגיעו לבסוף למדרגה שיקבלוה מרצון גמור בימי אחשורוש, כמו שרצו והשתוקקו גם עכשיו לקבלה מתחילה וכמו שקיבלוה לבסוף בימי אחשורוש מאהבת הנס שיצאו לאלתר ממוות לחיים ולאחר שכבר הורגלו בה.

ועיקר האמונה כש"כ הרמב"ם לזכור ולהעביר לבנינו ולבני בנינו את מעמד הר סיני שבו התגלה ד' לעיני כל ישראל שבעינינו ראינו את אשו הגדולה ובאוזנינו שמענו דבריו מתוך האש. וכדכתיב (דברים ד ט-יג) רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ד' אלוקיך בחורב וגו'.
וגם יציאת מצרים הוא יסוד האמונה, כדכתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, וכמה כמה פעמים כתיב זכר ליציאת מצרים, וכמו שביאר הטור (תרכ"ה) וז"ל "תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצוות לפי שהוא דבר שבעינינו ראינו ובאוזנינו שמענו ואין אדם יכול להכחישנו, והיא המורה על אמיתת מציאות הבורא יתעלה שהוא ברא הכל לרצונו, והוא אשר לו הכח והממשלה והיכולת בעליונים ובתחתונים לעשות בהן כרצונו, ואין מי שיאמר לו מה תעשה כאשר עשה עמנו בהוציאו אותנו מארץ מצרים ע"י אותות ומופתים". וכ"כ רבינו מנוח (חו"מ פ"ז ה"ה) "לפי שבהזכרה יתעורר האדם להאמין באמונה שלימה כי בגאולה ההיא נגלה לכל ישראל וגלוי לכל העמים כי לו לבדו הממשלה בשמים ובארץ".

וציוותה התורה לזכור יצי"מ בכל יום, והרבה מצוות הם זכר ליצי"מ מעבר לחג הגאולה על כל מצוותיו. דציוה לזכור הטובות הגדולות שעשה עמנו שהוציאנו מעבדות לחרות ע"י ניסים ונפלאות ע"מ שנקבל עולו, אבל קבלת התורה שהיה צריך ברגע האמת לכפות עליהם הר כגיגית למרות מדרגתם הגבוהה, גם הכל היה ע"פ הדיבור מתוך יראה וכבעל כרחם כש"כ התוס'. ואף שגם יצי"מ ה' ע"פ הדיבור, אבל יצי"מ היה לטובתם הגשמית שהוציאם מעבדות לחרות עולם. והרי רצונו יתברך שיקבלו התורה מרצון כדאמר רבי יוחנן (ע"ז ב ב) מאי דכתיב ד' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן וכתוב אלוה מתימן יבוא וגו' מאי בעי בשעיר ובפארן, מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שבא אצל ישראל בשני בסיון וקבלוה, כדאיתא בשמות (יט ג-יא) שפנה הקב"ה לישראל בשני בסיון שיקבלו את התורה ויהיו לו עם סגולה ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דיבר ד' נעשה וישב משה את דברי העם אל ד'. אלא שאח"כ ברגע האמת היה צריך לכפות עליהם הר כגיגית כדי שלא יחזרו בהם, וזהו שאמרו (שבת פח) מכאן מודעא רבה לאורייתא, דהקב"ה רוצה ליתנה מרצון ולא כגזרת מלך, דאם נתנה כגזרת מלך מאי מודעא איכא, גם למה הצריכם לקבלה וברית כש"כ שם הרמב"ן (הובא לעיל). אלא שברגע האמת בני"א היו יכולים להגיע בב"א למדרגה לקבל גם את התורה שב"פ מרצון מחמת קושי השגתה ורוב הלכותיה (תנחומא, או מפחד האש הגדולה תוס'), דעדיין לא הורגלו בה ואין זה בכח האנושי, גם לא של אדה"ר קודם החטא דהא חזינן שלא עמד אפ"ל במצוה אחת. והרי אמרו (ע"ז ושבת שם) אם לא בריתי (שתהא נוהגת, רש"י) יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ואמר ר"ש בן לקיש מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את תורתי (ביום הששי בסיון, רש"י) מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, ואמר חזקיה מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה אם שקטה למה יראה, אלא בתחילה יראה [שמא לא יקבלו ישראל התורה ותחזור לתוהו ובוהו, רש"י] ולבסוף שקטה [כשקבלוה בנעשה ונשמע, רש"י], דכל תכלית הבריאה שיעבדו ישראל העם הנבחר את הקב"ה ע"י התורה, דקב"ה ואורייתא וישראל חד הוא. לכן לאחר שהסכימו

לקבל את התורה מרצונם ואמרו נו"נ ביום החמישי, [ולמכילתא דרשב"י ולריב"י (הובא אות ד) שאמרו נו"נ רק לאחר שכפה עליהם הר כגיגית ביום השישי, הוי לאחר שהסכימו לקבל את התורה כבר ביום השני ואמרו כל אשר דיבר ד' נעשה כש"נ], כפה עליהם הר כגיגית ונתנה להם מתוך יראה כדי שלא יחזרו בהם ברגע האמת ביודעו דאין זה עדיין בכוחם ואף שיש להם תשובה מן הדין, כיון שזהו טובתם וטובת הבריהא כולה ותכליתה שיקבלו את התורה, וגלוי לפניו שיקבלוה לבסוף מרצון גמור בימי אחשורוש כמו שרצו והשתוקקו גם עכשיו לקבלה ברצון גמור מתחילה וכמו שאכן קיבלוה לבסוף בימי אחשורוש [מאהבת הנס שיצאו לאלתר ממות חיים] לאחר שכבר הורגלו בה כש"נ לעיל (סוף אות ג). ובזה מיושב מה שהקשנו (שם אות ג' ד"ה והקשה הריטב"א) למה השיב להם בימי יחזקאל בחימה שפוכה אמלוך עליכם. [והוא אינו יכול לחזור בו אפילו במצב הזה שהם רוצים לבטל הברית שביניהם, מחמת השבועה שנשבע לאבותם בשמו הגדול הקיים לעולם שאינו יכול להפירה בשום מצב, ושבועה זו היא הצלתם וההבטחה בגאולה העתידה כש"כ הרמב"ן (בראשית כ"ב ט"ז) וכמו שנתבאר במאמר גלות וגאולה (אות ז ע"ש)].

ועדיין קשה דקבלה מיראה קבלה כדאמרו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, וכמו שביאר הרמב"ם דאף דאין גט באונס הוי גט, כיון שהוא רוצה להיות מישראל ולעשות המצות ולהתרחק מהעבירות אלא שיצרו תקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גירש לרצונו. וה"נ בנ"י חזרו בתשובה שלימה מתוך יראה ורצו להיות ישראל וקיבלוה בלב שלם. וכע"ז הוקשה לריטב"א ועוד הקשה דהתורה מעידה מי יתן והי' לבבם זה ליראה אותי כל הימים וגו', ומכח קושיות אלו והקושיה דלעיל למה נענשו אם פטורין מן הדין, למד הריטב"א דאין זה מודעא אלא טענת המינים בטעות. אבל דעת כל הראשונים דהוא מודעא וכפשטות הלשון מכאן מודעא רבה. וי"ל דאף דקבלוה לבסוף בלב שלם אבל זה בא ע"י כפי' בע"כ מתוך יראה, והרי רצונו ית' שיקבלו את התורה וירצו להיות ישראל מבחירה ורצון ולא מתוך כפיה ואונס, וכמו שקיבלוה לבסוף בימי אחשורוש.

ועדיין יש להקשות דאחר שכפה יצרם בתחתית ההר חזרו בתשובה שלימה וקיבלוה, והרי קבלה מיראה קבלה היא כש"כ הרמב"ם בהל' גירושין (פ"ב הל"כ) בהא דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, דאף שאונס הוא ואין גט באונס, אין הגט בטל כיון שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גירש לרצונו. וק"ו עם ישראל שחזרו בתשובה שלימה לאחר שכפה עליהם יצרם בהר כגיגית ורצו להיות מישראל וקיבלו את התורה בלב שלם.

וכע"ז הוקשה לריטב"א (הוצאת מוסד הרב קוק) ע"ש. עוד הקשה הריטב"א והלא התורה מעידה שקיבלוה בלב שלם כדכתי' (דברים ה כו) "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי ולשמור את כל מצותי כל הימים למען יטב להם ולבניהם לעולם". ואף שהביא שהתוס' תירצו דהכל היה מיראה, וכן משמע לשון הפסוק ליראה אותי, מ"מ נשאר הריטב"א בקושייתו בסו"ד ע"ש, והוא משום דלישנא דקרא מורה שהוא המצב הרצוי כל הימים. ואכן הפסוק מדבר לאחר מ"ת קודם חטא העגל שהיו במדרגת אדה"ר קודם החטא שפסק יצרם, ובוודאי מי יתן והי' לבבם זה ליראה אותי כל הימים, דודאי קיבלוה בסוף בלב שלם. ומכח קושיות אלו זו והקושיה שהקשה על התוס' (לעיל) למה נענשו בנ"י

במדבר ואח"כ אם הכל היה בע"כ מיראה, הלך הריטב"א בדרך מחודשת דאין זה מודעא, אלא מכאן פתחון פה למינים שיטענו בטעות, ורבא אהדר להו שגם לפי טענתם אין כבר מודעא דהדר קיבלוה. אמנם דעת כל הראשונים (רש"י תוס' רמב"ן ר"ן) שיש כאן מודעא כש"נ, גם לשון הגמ' מכאן מודעא רבה לאורייתא לא משמע שהוא רק טענת המינים בטעות. וי"ל דאף דלבסוף קיבלוה בלב שלם, אבל זה היה ע"י כפיית הר כגיגית להיות ישראל לקבל את התורה, והרי רצונו יתברך שיקבלו את התורה וירצו להיות ישראל מבחירה ורצון ולא מתוך כפיה ואונס, וכמו שקיבלוה לבסוף בימי אחשורוש.

ולכן לא רק שלא הרבתה תורה בזכירת המעמד ההוא דמ"ת, אלא אפי' את חג מתן תורה שנתנה לנו כדאיתא בחז"ל, לא אמרה התורה אפי' ברמז שהוא חג מ"ת, אלא נתנה לנו חג ביום הזה כדי שנוכל לחוג בו את קבלת התורה כל אחד לפי מדרגתו, דלא "כפה" עלינו להדיא לחוג ולשמוח את קבלת התורה, כיון שקבלת התורה צריכה להיות מבחירה ורצון עצמי. ולכן גם ספה"ע שעיקרה ספירה של צפיה והשתוקקות מיצי"מ למ"ת כש"כ החינוך, נתנה התורה רק כספירה מהעומר לביכורים, כדי שנוכל לספור מיצי"מ למ"ת מתוך רצון עצמי והשתוקקות כ"א כפי דרגתו. בזמן ביהמ"ק מדאורייתא ובזה"ז מדרבנן לרוב הפוסקים.

ולכן לא רק שלא הרבתה התורה בזכירת המעמד ההוא דמ"ת, אלא אפילו את חג מתן תורה שנתנה לנו תורה לחוג בו ביום כמו שפירשו חז"ל שהוא חג מתן תורה, לא הזכירה התורה אפילו ברמז שהוא חג מתן תורתנו, וגם לא נתנה בו שום מצוות זכר למתן תורה כמו שנתנה בפסח כמה מצוות זכר ליצי"מ, רק נתנה לנו יום חג ביום הזה כדי שנוכל לשמוח ולחוג את קבלת התורה כ"א לפי מדרגתו. דלא "כפה" עלינו להדיא צווי ע"פ הדיבור לחוג ולשמוח את קבלת התורה, כיון שקבלת התורה צריכה להיות מבחירה ורצון עצמי, ולכן גם מצות הביכורים דבו ביום היא רק על משהו אחר הרומז לזה כמו שיתבאר.

ולכן גם מצות ספירת העומר שעיקרה ספירה של צפיה והשתוקקות מיצי"מ למ"ת כמו שביאר החינוך, וכמו שבנ"י ספרו בהשתוקקותם מיצי"מ למתן תורה כדאיתא במדרש אגדה, נתנה התורה רק כספירה מקרבן העומר לקרבן הביכורים דשתי הלחם, ע"מ שנוכל לספור מיצי"מ למ"ת מתוך רצון עצמי והשתוקקות כ"א כפי מדרגתו. בזמן ביהמ"ק כעשה דאורייתא ובזה"ז כעשה דרבנן כלשון החינוך.

והרמז בזה דהספירה [עי' לעיל אות א ד"ה וכבר] מהעומר שבא משעורים שהם מאכל בהמה [ומהם קרבן הסוטה והם מורין דין, ר"י] לשתי הלחם שהם מאכל אדם, רמז לספירה מיצי"מ שהיו במ"ט שערי טומאה והתעלו מ"ט ימים עד שהיגיעו למדרגת אדם שיהיו ראויים לקבל את התורה כדאיתא בזה"ר.

והרמז בזה [עי' לעיל אות א ד"ה וכבר] דהספירה היא מקרבן העומר שבא משעורים שהם מאכל בהמה [וזה מורה דין ליוזעין, ומהם קרבן סוטה שעשתה מעשה בהמה, ושעורין מלשון סערת ד' ולכן אין כונסים נשים ומגדלים שפם, רבינו ירוחם] לקרבן שתי הלחם הבא מחיטין שהם מאכל אדם ושמקריבים אותם לחם שכבר עשוים מאכל אדם, רמז לספירה מיצי"מ שהיו במ"ט שערי טומאה

וספרו והתעלו מ"ט ימים עד שהגיעו למדרגת אדם שיהיו ראויים לקבלת התורה (כדאיתא בשם האר"י ובזהר חדש ריש יתרו), הגר"ב רוזנברג זצ"ל.

וראיה לדברינו מהא דפירש"י על הא דא"ר אלעזר (פסחים סח) הכל מודים בעצרת דבעינן לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא. ובזה מיושב הא דבשבועות לא נוהגים שמחה יתירה באופן כללי רק כ"א כפי דרגתו וכרב יוסף. ומשא"כ בשמחת תורה ובהכנסת ס"ת.

וראיה לדברינו מהא דפירש"י על הא דא"ר אלעזר (פסחים סח ב) הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מאי טעמא יום שניתנה בו תורה הוא, ופירש"י "שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שנתנה תורה בו". וקשה למה לא פירש רש"י כפשוטו שהוא ע"מ שישמח ביום קבלת התורה שהוא היום הגדול והנכבד והחשוב ביותר לכלל ישראל ולבריאה כולה. אלא כיון שלא צייתה התורה להדיא את חג השבועות כחג מתן תורה אלא כחג הביכורים, וכשאר יו"ט דציוה להודות בהם גם על פירות השדה {דשלש רגלים תלוים כולם בפירות הארץ כדכתי' חג האביב חג הקציר חג האסיף, (רשב"ם ורמב"ן שמות כג).} איך יאמרו חז"ל מסברא (תוס' ד"ה הכל) דיש בו חיוב "לכם" יותר מיו"ט דעלמא ע"מ שישמח את קבלת התורה, והרי אין זה ציווי ורצונו ית', דציוהו רק כיום הביכורים וכיו"ט בעלמא בדווקא, כדי שנוכל לחוג ולשמוח את קבלת התורה כ"א לפי מדרגתו מתוך בחירה ורצון עצמי ולא מתוך צווי וחיוב להדיא לשמוח את קבלת התורה. לכן פירש"י דבעינן לכם שישמח בו במאכל ומשתה רק כדי להראות שנוח ומקובל לישראל יום זה שניתנה בו תורה אף שניתנה מתוך כפיה, דקבלת עול התורה אינה דבר קל ופשוט כדאיתא בתנחומא (נח ג) באורך עיי"ש, והרי נוח לו לאדם שלא נברא.

וכל אחד ישמח את קבלת התורה כפי דרגתו, וכמו שהגמ' שם מספרת "דרב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תילתא, אמר אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא", אמר עבדי לי לשמחתו האישית, [גם לא כמו שעשה רב יוסף יומא טבא לרבנן כשהגיע לגיל ששים ויצא מכרת, (מו"ק כח א)].

ואכן בשבועות לא נוהגים שמחה יתירה מכל יו"ט, ואף דבעינן בו לכם לכו"ע, ולדברינו מיושב דבעינן רק שישמח בו במאכל ומשתה גם למ"ד דלא בעינן בשאר יו"ט חציו לכם ודי שישמח בהם בכולו לד', בשבועות בעינן שישמח גם בחציו דלכם ע"מ להראות שנה ומקובל יום זה שניתנה בו תורה גם על צד היצה"ר, דאם היה שמח רק בכולו לד' אין ראיה שנה ומקובל עליו יום זה דאפשר דעושה כן מצד החיוב, לכן אמרו חז"ל מסברא שישמחו בו גם שמחה גשמית במאכל ומשתה לכו"ע, כדי לכל הפחות להראות שנה ומקובל יום זה לישראל. ואנו הנוהגים כמ"ד חציו לכם גם בשאר יו"ט, א"כ אין כאן שמחה יתירה על כל יו"ט. וכ"א ישמח בקבלת התורה כפי דרגתו כש"נ.

ובשמחת תורה אנו כן שמחים ביותר על שסיימנו ללמוד את התורה. וכן בהכנסת ספר תורה ילפינן מדוד דכתי' (ש"ב ו יב-טו) "ויעל את ארון האלוקים מבית עבד אדם עיר דוד בשמחה, וגו' ויזבח שור ומריא, ודוד מכרכר בכל עוז לפני ד' וגו', ודוד וכל בית ישראל מעלים את ארון ד' בתרועה ובקול שופר".